

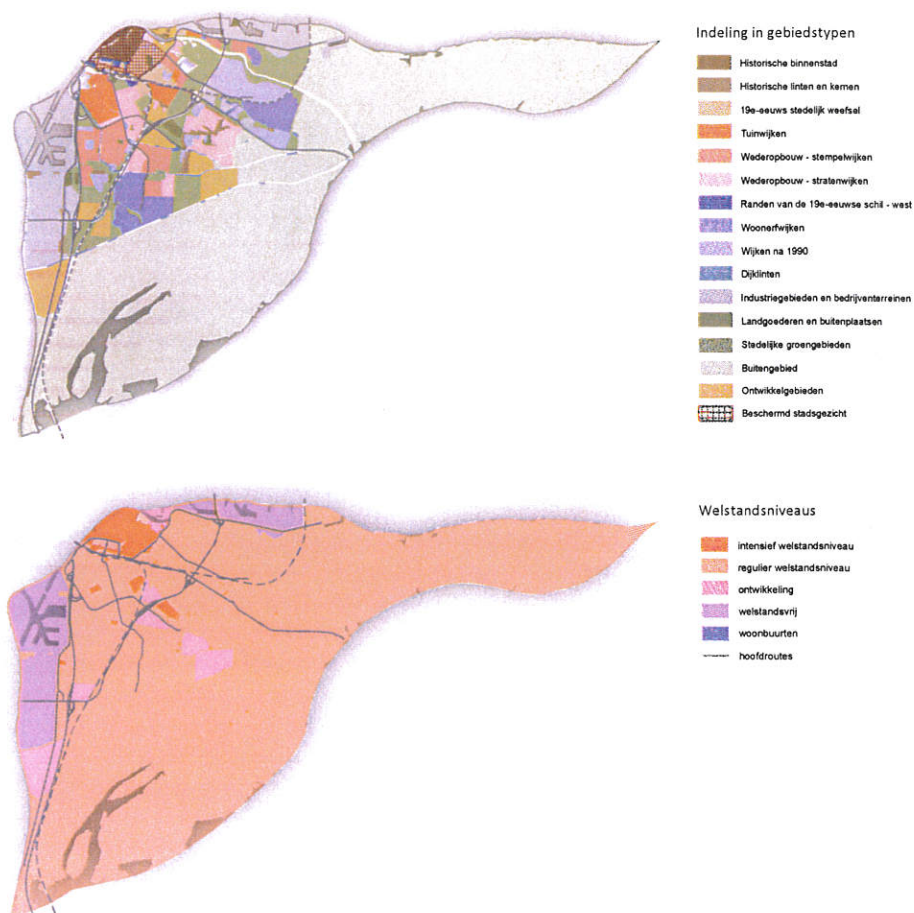

afb. 8. Overzicht bestemmingen onderzoeksgebied (Gemeente Dordrecht)

3.3.3. Gemeentelijk welstandsbeleid Dordrecht

Gekoppeld aan de Structuurvisie Dordrecht 2040 is de Welstandsnota Dordrecht 2015 van kracht in het onderzoeksgebied. Het welstandsbeleid van de gemeente Dordrecht kent 4 niveaus; Welstandsvrij, regulier, ontwikkeling en intensief. Op het onderzoeksgebied is het regulier welstandsniveau van toepassing. Op de Rijksbeschermden gezichten is het intensieve welstandsniveau van toepassing. Voor het onderzoeksgebied zijn tevens de gebiedsgerichte criteria van de gebiedstypen Dijklinten en Buitengebied van toepassing. In verband met het voor de kop van het onderzoeksgebied geldende bestemmingsplan Nieuwe Dordtse Biesbosch dient, ondanks herbezinning na 2009, het daaraan gekoppelde beeldkwaliteitsplan nog steeds als inspiratiekader. In het Rijksgroenschema plan De Nieuwe Dordtse Biesbosch wordt nauwelijks rekening gehouden met cultuurhistorie. Het beoogde recreatielandschap verhoudt zich niet tot de historische ontwikkelingsgeschiedenis van visserij, griendcultuur en inpoldering.

- De gemeente hanteert het regulier welstandsniveau in het onderzoeksgebied.
- Naast de reguliere welstandscriteria gelden er in het gebied extra welstandscriteria via de gebiedstypen Dijklinten en Buitengebied.
- Als inspiratiekader wordt het beeldkwaliteitsplan horende bij het bestemmingsplan Nieuwe Dordtse Biesbosch gehanteerd. Hierin wordt echter nauwelijks rekening gehouden met cultuurhistorie.

afb. 9. Kaart welstandsniveaus (Welstandsnota, Gemeente Dordrecht, 2016)

3.3.1. Gemeentelijk beschermd gezicht

Zoals eerder aangegeven in paragraaf 2.1.1 wijst het Rijk sinds 2012 geen nieuwe stads- en dorpsgezichten meer aan. Een stads- of dorpsgezicht kan nog wel op gemeentelijk niveau als beschermd aangemerkt worden; dan gaat het om een gemeentelijk beschermd stads- of dorpsgezicht. Dit geldt voor gemeenten waar dit is vastgelegd in het gemeentelijk beleid. De gemeente Dordrecht stelt "Meestal neemt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed het initiatief voor het aanwijzen van een beschermd stadsgezicht". Dit impliceert dat ook andere partijen dit initiatief kunnen nemen. Het aanwijzen van een beschermd gezicht moet wel in de gemeentelijke erfgoedverordening worden vastgelegd. Voor een beschermd gezicht moet het bestemmingsplan worden aangepast.

De gemeente Amsterdam heeft meerdere gemeentelijke stadsgezichten aangewezen en één dorpsgezicht. In 2017 is Dorp Sloten aangewezen als gemeentelijk beschermd dorpsgezicht. Het dorp is volgens de gemeente "een bijzondere identiteitsdrager... die de geschiedenis van het gebied in de snel verstedelijkende omgeving leesbaar houdt" en "Op het niveau van Amsterdam vormt het dorp een redelijk gaaf relict van het agrarisch verleden in een sterk verstedelijkte omgeving. Het dorp kent een grote concentratie gemeentelijke monumenten en 2 rijksmonumenten."

Het aanwijzen van gemeentelijke gezichten waarbij ook complexen open cultuurlandschap worden opgenomen kent hiermee een precedent.

- De gemeente Dordrecht kent geen gemeentelijk aangewezen beschermde gezichten.
- Het erfgoedbeleid biedt interpretatieruimte voor het aanwijzen van een gemeentelijk beschermd gezicht maar is hierin niet expliciet.

3.3.2. Gemeentelijk groen erfgoed en landschapsmonumenten

De Erfgoedverordening Dordrecht (Gemeente Dordrecht, 2016) biedt impliciet ruimte voor het aanwijzen van een landschap als monument. Deze verordening verstaat onder een monument:

1. zaak, die van algemeen belang is wegens zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde;
2. terrein of gebied dat van algemeen belang is wegens zijn cultuurhistorische of landschappelijke waarde, dan wel wegens een daar aanwezige zaak of zaken bedoeld onder 1;

Aanwijzing van een terrein of gebied is daarmee mogelijk op basis van de daar aanwezige zaken, vanwege de waarde van het terrein of gebied zelf of beide. Landschappen en groen erfgoed worden in de erfgoedverordening verder niet expliciet genoemd. In de criteria die de gemeente Dordrecht hanteert spelen de criteria archeologische waarde, cultuurhistorische waarde en unieke waarde, situering en gaafheid een bepalende rol in de aanwijzing van een mogelijk gemeentelijk landschapsmonument. Het criterium architectonische waarde is op cultuurlandschap gebruikelijk niet van toepassing. Hiervoor zou 'herkenbaarheid' of 'beleefbaarheid' kunnen worden gehanteerd. Onder 'unieke waarde' wordt onder andere gesteld dat het begrip 'terrein of gebied' ruim dient te worden uitgelegd en dat het ook kan gaan om een 'groter gebied met vooral landschapswaarde' (monumentenzorgdordrecht.nl, geraadpleegd 14 november 2019).

De gemeente Dordrecht heeft groen erfgoed als gemeentelijke monument aangewezen waaronder Parkbos Louterbloemen, de parken Dubbelsteyn en Merwestein en het Wantijpark. Ook enkele hoeven en huizen zijn met hun erf en/of tuinaanleg als ensembles aangewezen. Als cultuurhistorische landschapselementen in het buitengebied heeft de gemeente de Oosthaven, het sluiscomplex Ottersluis en een zalmvisserijcomplex met dammen, kaden, paden en bouwwerken aangewezen als gemeentelijk monument (Monumentenkaart Dordrecht, geraadpleegd 14 nov, 2019).

Recentelijke ontwikkelingen op het gebied van de bescherming van landschappen op lokaal niveau laten zien dat karakteristieke landschappen van lokaal belang die een groter gebied beslaan in erfgoed nota's en erfgoedverordeningen als landschapsmonument worden opgenomen. De Gemeente Sittard-Geleen Born heeft bijvoorbeeld in haar erfgoedverordening (2012) expliciet groen erfgoed en landschapsmonumenten als onderdeel van haar gemeentelijk erfgoed benoemd. De gemeente stelt „ruimtelijke erfgoedzorg staat nog in de kinderschoenen” en dat „groen- en landschapsmonumenten een betrekkelijk nieuw fenomeen zijn in de monumentenzorg”. “Vanwege de landelijke groeiende aandacht voor het cultuurlandschap en cultuurhistorisch waardevolle groenelementen en verschuiving van een

objectgerichte naar een verbreding plaatsgevonden naar gebiedsgerichte erfgoedzorg" beweegt de gemeente hierin mee met haar erfgoedbeleid.

De aanwijzing van gemeentelijke beschermde landschapsmonumenten roept discussie op. De gemeente De Bilt heeft in 2009 het landschap De Biltse Duinen aangewezen als gemeentelijk landschapsmonument. Bezwaarmakers tegen de aanwijzing werden in eerste instantie in het gelijk gesteld door de rechtbank. De rechtbank redeneerde dat niet gemeenten maar alleen provincies het bevoegd gezag hebben voor zo'n aanwijzing via de Wet Natuurbescherming (Wnb). Later beargumenteerde de Raad van State dat de Wnb niet beoogt om cultuurhistorie uitputtend te beschermen (Ruimtelijkekwaliteit.nl) en de gemeente in haar recht stond.

- De gemeente Dordrecht heeft diverse complexen en terreinen met groen erfgoed aangewezen als gemeentelijk monument.
- De gemeente Dordrecht heeft object, element en complex gericht cultuurhistorische landschapselementen aangewezen als gemeentelijk monument waaronder kaden, dammen en een sluiscomplex- en haventerrein.
- Het gemeentelijke erfgoedbeleid en de erfgoedverordening bieden (impliciet) ruimte voor het aanwijzen van een 'groter gebied met vooral landschapswaarde'.

3.4. Conclusies

De discussie of en hoe (delen van) cultuurlandschappen beschermd kunnen worden duurt voorlopig nog voort. Van een definitief standpunt is in de vakgebieden en het beleid nog geen sprake (ruimtelijke kwaliteit.nl; erfgoedstem.nl, beide geraadpleegd 14 november 2019). Cultuurlandschappen lijken in een 'gat' te vallen tussen bescherming als groen monument, die beter van toepassing is op tuinhistorisch waardevol groen erfgoed, en bescherming via de Wet natuurbescherming, die vooral betrekking heeft op landschappen met hoge natuurwaarde (bijzondere samenhang tussen biotische en a-biotische aspecten). De ruimere interpretatie van beschermde gezichten waardoor ook groene open landschappen kunnen worden aangewezen bieden een instrument van bescherming voor cultuurlandschappen die niet in aanmerking komen volgens de Wnb. Bij beschermde gezichten ligt de nadruk meer op bescherming en instandhouding van betekenis, beeld en beleving middels de structuren en samenhang van een gebied. Bij een monument gaat het naast de structuren en samenhang ook om de instandhouding en bescherming van authentieke historische materialen en de bijzondere samenhang tussen biotische en a-biotische aspecten). Zo bezien zijn beschermde gezichten beter van toepassing als gemeentelijk beschermingsinstrument van cultuurlandschappen. Een lichtere versie hiervan kan gezocht worden in het toekennen van dubbelbestemmingen Waarde – Cultuurhistorie omdat zij ook over de zogenaamde 'rode' bestemmingen gelegd kunnen worden.

4. Cultuurhistorische waardering en landschappelijke kwaliteiten

Op drie beleidsniveaus is gekeken naar de cultuurhistorische waardering en landschappelijke kwaliteiten die op nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau zijn toegekend aan het gebied.

4.1 Nationaal niveau

Uit hoofdstuk 2.1 kan worden opgemaakt dat het onderzoeksgebied als buffer, schil en verbingsgebied van het Natura 2000 en Nationaal Park De Biesbosch op nationaal niveau als landschappelijk waardevol gebied wordt gezien. De kop van het onderzoeksgebied valt onder het Rijks Structuurschema Groene Ruimte (1993) waarin het eiland van Dordrecht werd aangemerkt als een van de Strategische Groenprojecten. Deze projecten voorzien in grootschalige natuur- en recreatiebouw aan de rand van de stad. Hierin is het gebied als groene verbinding van stad naar landschap en natuur van belang.

Op de Groen Erfgoed kaart van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (afb. 10) is de Zeedijk (deels primaire waterkering) met dijkbeplanting als schietwilg en kraakwilg rondom de Kop van het Land opgenomen als waardevol groen erfgoed van nationaal belang (Landschapinnederland.nl, RCE, geraadpleegd 14 november 2019). Deze beplanting staat aan de buitendijkse zijde.

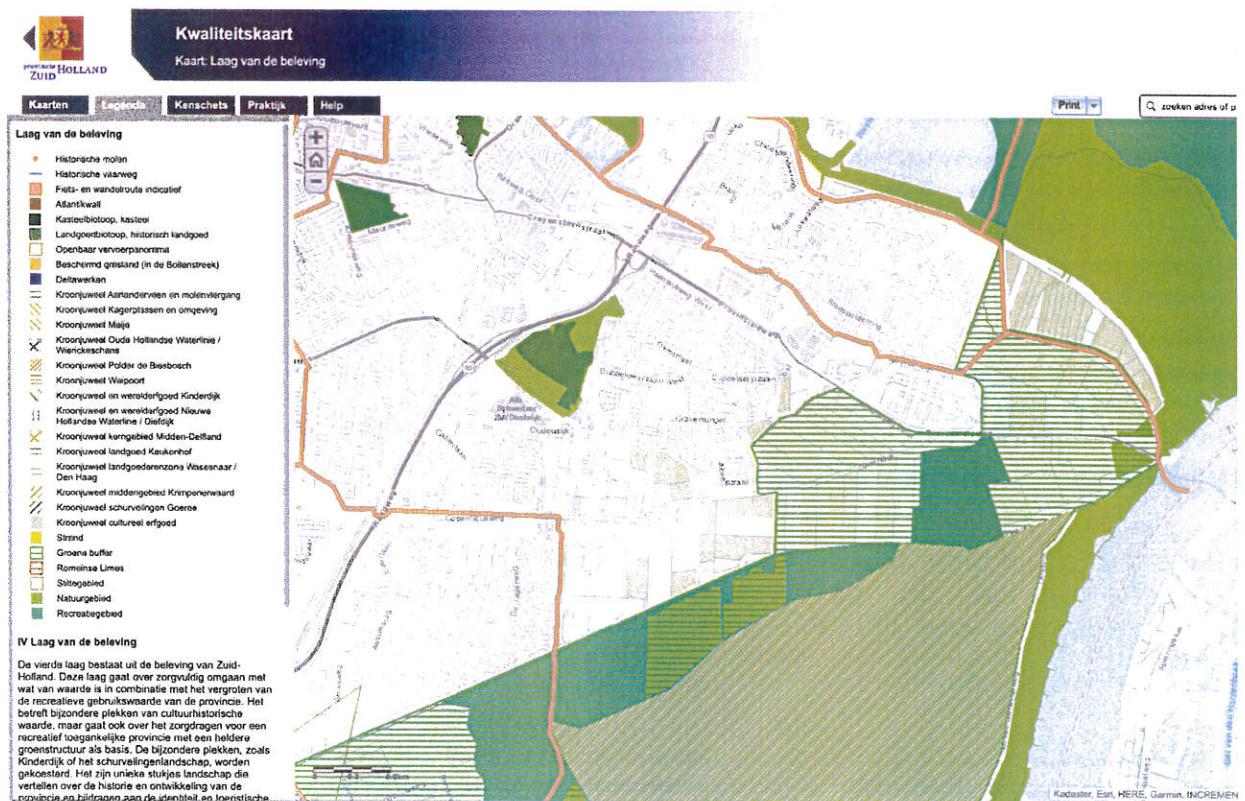
In het signalenrapport Zorg voor Landschap (PBL, 11 november 2019) wordt aanbevolen om rondom nationale parken een „brede schil” van natuur en harmonieus landschap aan te wijzen. Het onderzoeksgebied zou vallen binnen de schil van de robuuste natuurkern De Biesbosch. Binnen twee maanden komt het kabinet met nieuw beleid voor het landschap. Het verdient aanbeveling dit nieuwe beleid af te wachten en mee te wegen.

- De RCE heeft de dijkbeplanting als schietwilg en kraakwilg aan de Zeedijk rondom de Kop van het Land aangemerkt als waardevol groen erfgoed.
- Het onderzoeksgebied bevindt zich mogelijk in een „schil van waardevol cultuurlandschap” rondom de Robuuste Natuurkern van Nationaal Park De Biesbosch (PBL, 2019). De grenzen van deze schil zijn echter niet duidelijk gedefinieerd en voor verschillende interpretaties vatbaar.
- De kop van het onderzoeksgebied maakt onderdeel uit van NNN en is als bos en recreatiegebied onderdeel van het Rijks Structuurschema Groene Ruimte.

- Grote mate van contrast tussen binnendijkse openheid van agrarische polders en buitendijkse natuur.
- Dorpen als compacte kernen in het landschap veelal op het kruispunt van dijken en/of kreken aan de rand van de polder.
- Spaarzame overige bebouwing langs de dijken en in de polders zelf.

Kaart: Laag van de beleving

- Groene Buffer: De groene buffer is een niet verstedelijkt landschap van relatief beperkte omvang tussen of grenzend aan de steden. De bufferende werking hiervan is van grote waarde.
- De kwaliteit "niet-verstedelijkt gebied" of luwte blijft behouden of wordt waar mogelijk versterkt.
- Bijzonder reliëf en aardkundige waarden: In het platte land zijn natuurlijke hoogteverschillen bijzonder. In het onderzoeksgebied bevinden zich oude stroomgordels en geulafzettingen.

afb. 11. Het gebied als groene buffer in de Kwaliteitskaart Laag van de Beleving (Kwaliteitskaarten Provincie Zuid-Holland)

Richtpunten voor kwaliteit:

- Er vinden geen grootschalige nieuwe ontwikkelingen plaats in de bufferzone.
- Nieuwe ontwikkelingen dragen bij aan de recreatieve gebruiks- en belevingswaarde en de contrastkwaliteit met het stedelijk gebied.

4.2.B. Gebiedsprofiel Hollandse Biesbosch

Het onderzoeksgebied is onderdeel van het provinciaal topgebied Hollandse Biesbosch. Het onderzoeksgebied wordt daarin gekarakteriseerd als herkenbare open kleipolder. Het gebiedsprofiel maakt onderscheid tussen de zogenaamde, structuurdragers, identiteitsdragers en kroonjuwelen. De structuurdragers zijn de ruimtelijke dragers van het landschap. De identiteitsdragers zijn bijzondere plekken, structuren en elementen die de wordingsgeschiedenis van Zuid-Holland vertellen. De kroonjuwelen zijn gebieden waar cultuurhistorische waarden in bijzondere mate én in onderlinge samenhang voorkomen. Het cultureel erfgoed is hier nog in grote mate bepalend voor het karakter en de ruimtelijke kwaliteit. In het gebied bevinden zich schakels die de stad via groene vingers verbinden met het buitengebied.

Structuurdragers

- Rivierdijken (deels primaire waterkering)
De rivierdijk bestaat uit de Wantijdijk, Zeedijk, Oostdijk, Zuiddijk, Zuidwestdijk, de Buitendijk. Deze hoofdwaterkering kenmerkt zich door de hoogte van de dijk en de schaarse beplanting en bebouwing op en aan de dijk. Het is een lange lijn van west naar oost die de buitendijkse natuur scheidt van het binnendijkse cultuurlandschap. De dijk is hoog, breed en geometrisch vormgegeven. De rivierdijk wordt grotendeels begraasd door schapen.
- (Beplante) dijken en kaden (secundaire waterkering)
De kleipolders worden omkaderd door diverse dijken, duidelijk zichtbare structuurdragers in het landschap. De dijken in het gebied zijn smal en hoog met steile taluds, veelal beplant met meerdere rijen bomen (populieren). Af en toe worden de bomenrijen onderbroken door bebouwing langs de dijk. Karakteristieke voorbeelden zijn de Zuidendijk en de Zeedijk. Aan de oostzijde van de Zanddijk en de Zeedijk staat na- genoeg langs de gehele lengte een rij fraaie knotwilgen. Meer ten westen van het gebied komen ook onbeplante dijken voor, zoals de Wioldrechtse Zeedijk. Samen met de Zeedijk vormt de Wioldrechtse Zeedijk de stadsrand van Dordrecht.

Identiteitsdragers

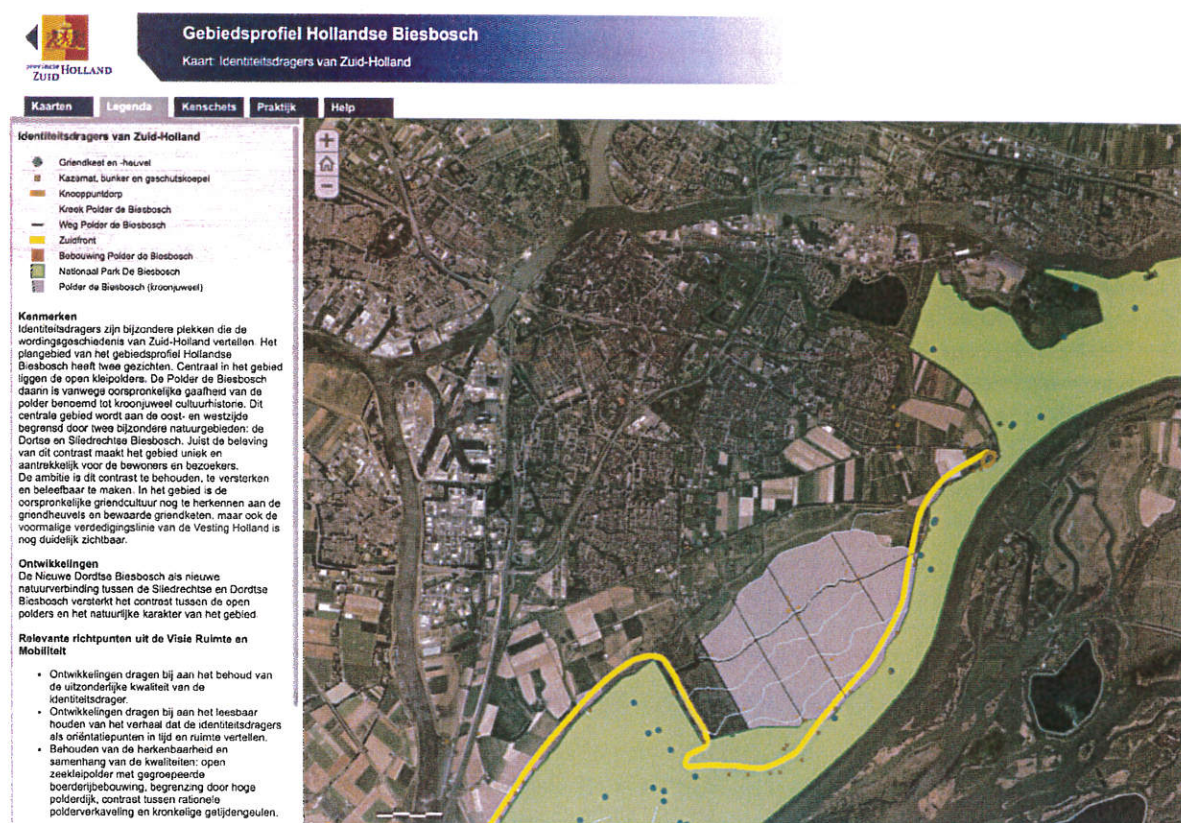
- Groepsschuilplaatsen
Langs de buitenste, zuidelijke dijken, het zogenaamde Zuidfront, staan op een regelmatige afstand van elkaar groeps- schuilplaatsen. Deze zijn gemaakt tussen februari en mei 1940, in opdracht van de Nederlandse Staat.
- Zuidfront
Betekenis bij historische gebeurtenissen, bijzondere rol als verdedigingslinie in de onder andere de Vesting Holland en WO 2 in relatie tot de kazematten.

Kroonjuweel van het Gebiedsprofiel Hollandse Biesbosch

De Polder De Biesbosch is vanwege de oorspronkelijke gaafheid van de polder benoemd tot kroonjuweel cultuurhistorie. Het onderzoeksgebied vormt een overgangsgebied en buffer tussen het stedelijk gebied en het kroonjuweel.

Conclusies Gebiedsprofiel Hollandse Biesbosch

Het gebiedsprofiel karakteriseert het gebied als een herkenbare open kleipoldergebied. In het onderzoeksgebied bevinden zich structuurdragers als rivierdijken, dijken en kaden. Ook bevinden zich in het gebied identiteitsdragers als de verdedigingslinie het Zuidfront. Het onderzoeksgebied wordt niet gerekend tot provinciaal Kroonjuweel.

afb. 12. (Identiteitsdragers volgens Gebiedsprofiel Hollandse Biesbosch (Gebiedsprofielkaarten Provincie Zuid-Holland)

afb. 13. Gevarieerd en verbindend vrijetijdslandschap volgens Gebiedsprofiel Hollandse Biesbosch (Gebiedsprofielkaarten Provincie Zuid-Holland)

4.2.C. Cultuurhistorische Hoofdstructuur

Erfgoedlijn Waterdriehoek

Het onderzoeksgebied valt gedeeltelijk binnen de erfgoedlijn De 'Waterdriehoek'. In het geografische cluster van de Waterdriehoek zijn verschillende regionale erfgoediconen ondergebracht waaronder UNESCO Werelderfgoed Kinderdijk, de Biesbosch en de Drechtsteden. De grote rivieren verbinden deze drie iconen. (www.geschiedenisvanzuidholland.nl).

Archeologische en aardkundige waarden

- Stroomgordels en geulafzettingen: De afzettingen van de rivier de Dubbel, van 0-3 m tot dieper dan 5 m onder het maaiveld: hoge waarde.

Landschappelijke kenmerken en waarden

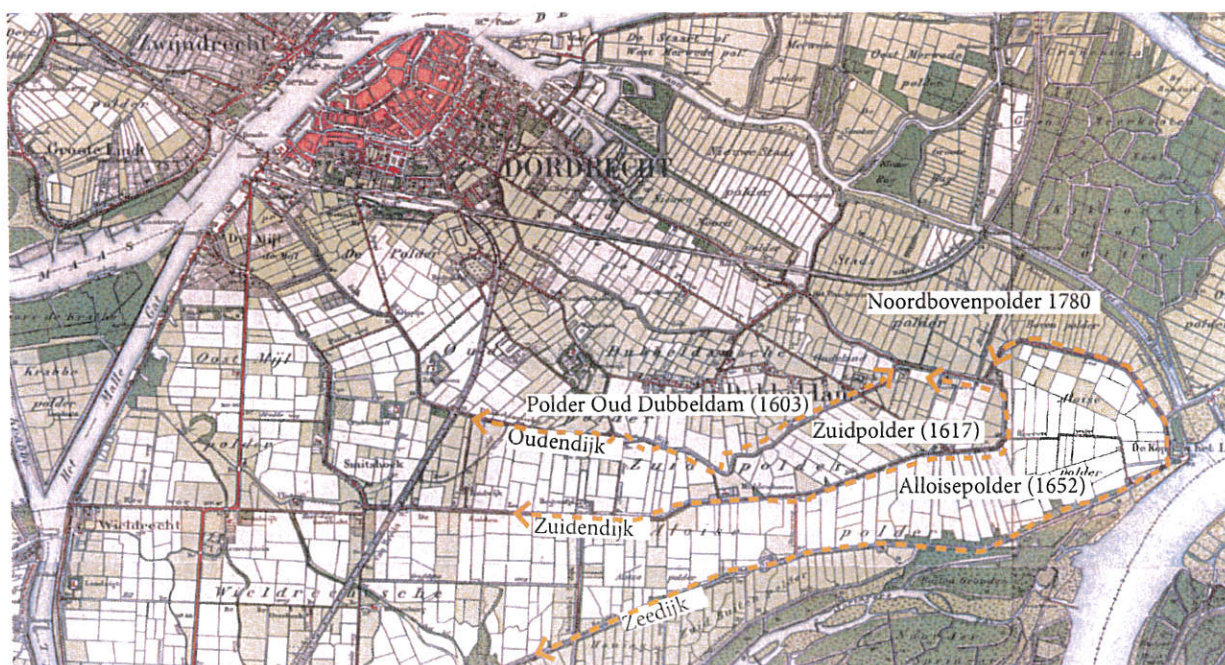
- Dijken en poldergrenzen: De Oudendijk, Zuidendijk, Zeedijk en Wantijdijk zijn historische landschappelijke lijnen: hoge waarde.
- Dijkwiel: Wiel nabij Kop van het 't Land: redelijk hoge waarde.
- Zone met kazematten: Zone van kazematten van de stelling Hollands Diep: redelijk hoge waarde.

Nederzettingskenmerken en waarden

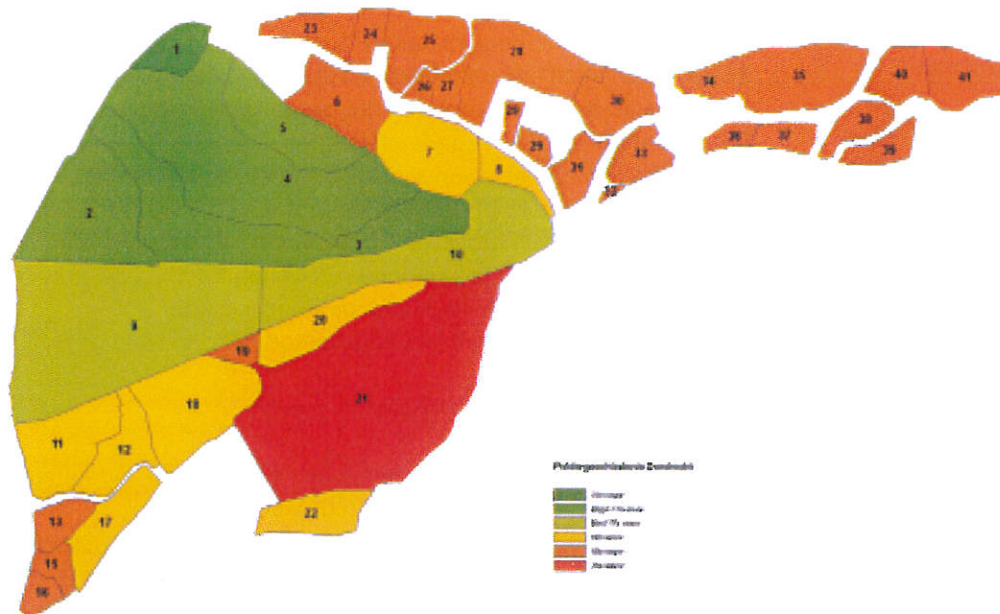
- Dijklinten: De Zuidendijk en Zeedijk verloren hun functie als primaire (zee-) waterkering door de aanwinning en inpoldering van nieuw land. Hierdoor werden ze niet langer verzwaard en verhoogd en is het profiel en bebouwing grotendeels bewaard gebleven.

afb. 15. Uitsnede Cultuurhistorische Kaart Dordrecht met daarop aangegeven de cultuurhistorisch waardevolle objecten en ensembles die buiten het BI-gebied vallen (Landschapsbeheer Zuid-Holland, 2011)

afb. 16. Historische topografische kaart van Dordrecht eind 19de eeuw met daarop aangegeven de relevante inpolderingen en dijken van het onderzoeksgebied (Topotijdreis bewerkt)

Nr.	Poldernaam	Inpolderingsjaar	Nr.	Poldernaam	Inpolderingsjaar
1	Stad van Dordrecht	1078	22	Tongplaat	18e eeuw
2	Oude Mijt Polder	1651	23	West Merwedepolder	1862
3	Zuidpolder	1617	24	Merwede Polder	1816
4	Polder Oud-Dubbeldam	1603	25	Oost Merwedepolder	1863
5	Noordpolder	1616	26	Kleine Rug	1874
6	Nieuwe Stadspolder	1882	27	Grote rug	1874
7	Oude Stadspolder	1780	28	Crayestein	1853
8	Noordbovenpolder	1780	29	Kilvers of Otter	19e eeuw
9	Wieldrecht	1659	30	Hel- en Zuilspolder	1829
10	Albospolder	1652	31	Otterpolder	1859
11	Oude Boerpolder	1727	32	Oude Kat	1899
12	Nieuwe Boerpolder	1712	33	Katpolder	1899
13	Benedenpolder	1819	34	Schedijk	1871
15	Braberspolder	1821		Ruigen Bezuiden de Pinnenboom	1804
16	Van Dijkpolder	1821	35	Jongeneels Ruigt	1804
17	Engelsche Polder	1819	36	Hengspolder	1803
18	Louispolder	1788	37	Louw Simonswaard	1863
19	Cannemanspolder	1803	38	Thomas Waard	1865
20	Haniapolder	1758	40	Engelbrechts Pleksee	1830
21	Polder de Biesbosch	1926	41	Aart Eijzenbosch	1842

afb. 17. Historische ontwikkeling polders volgens de Cultuurhistorische Inventarisatie van Landschapsbeheer Zuid-Holland (afbeelding uit: Landschapsbeheer Zuid-Holland, 2011)

Cultuurhistorische waarden Polder Oud-Dubbeldam

Beschrijving verkavelingspatroon Polder Oud-Dubbeldam

Polder Oud-Dubbeldam was de eerste inpoldering na de Sint Elisabethsvloed van 1421. Het betreft hier het laatste open fragment van Polder Oud-Dubbeldam, ingepolderd in 1603, met een open agrarisch karakter. Het gebied bestaat uit de 'groene driehoek' en een boomgaard. In het weiland van de driehoek staat een solitaire beuk. De punt van de driehoek wordt gemarkeerd door de watertoren van Dubbeldam, een gemeentelijk monument. Vanuit de driehoek zijn er diepe zichtlijnen naar het open buitengebied.

- Het verkavelingspatroon heeft door de zeldzaamheid en ensemblewaarde een hoge cultuurhistorische waarde.

Beschrijving Oudendijk

De Oudendijk vormt de poldergrens tussen de binnendijkse Polder Oud-Dubbeldam (1603) en buitendijkse Zuidpolder (1617). De Polder Oud-Dubbeldam was de eerste inpoldering na de Sint Elisabethsvloed van 1421. De Oudendijk kent een meanderend verloop. Dit wijst op het organisch/natuurlijk aaneengroeien van aangeslibde kleinere en vervolgens individueel omkade poldertjes tot een grotere omdijkte polder. De dijk heeft een redelijk gaaf profiel en vormt samen met de beplanting en omringende kleinschalige fragmenten open agrarisch en groen gebied een intiem landelijk ensemble met hoge beleevingswaarde.

- De Oudendijk heeft een hoge cultuurhistorische waarde.

*Cultuurhistorische objecten dijklint Oudendijk**Agrarisch erfgoed*

- Watertoren van Dubbeldam is een gemeentelijk monument met een hoge cultuurhistorische waarde.
- Boerderij Haaswijk (voormalige buitenplaats) is een gemeentelijk monument met een hoge cultuurhistorische waarde.
- Groen en 'levend' erfgoed.
- Solitaire Beuk in de 'groene driehoek' is een beeldbepalend element met redelijk hoge cultuurhistorische waarde.

*Cultuurhistorische waarden Zuidpolder**Beschrijving verkavelingspatroon Zuidpolder*

In de open fragmenten van de Zuidpolder, omdijkt in 1617, zijn de verschillende verkavelingsrichtingen aan Zuidendijk nog goed herkenbaar.

- De verkaveling heeft, ondanks de aantasting, door de zeldzaamheid en ensemblewaarde een redelijk hoge cultuurhistorische waarde.

Beschrijving Zuidendijk

De Zuidendijk vormt de poldergrens tussen Zuidpolder (1617) en de Alloisepolder (1652). De dijk verloor door de inpoldering van de Alloisepolder haar primaire waterkerende functie. De dijk heeft door de smalle kruin en beplanting, met deels aan beide zijden dubbele rijen populieren, een landelijk intiem karakter. De groene tunnel van de dijk contrasteert sterk met de openheid van de beide polders.

- De Zuidendijk heeft een hoge cultuurhistorische waarde.

*Cultuurhistorische objecten dijklint Zuidendijk**Waterbeheer*

- Sluis Zuidendijk heeft een hoge cultuurhistorische waarde.
- Agrarisch erfgoed.
- Boerderij Bouwlust is een gemeentelijk monument met een hoge cultuurhistorische waarde.
- Boerderij Haaswijkseweg Oost 83 is een gemeentelijk monument met een hoge cultuurhistorische waarde.
- Boerderij Noordendijk 81 is een gemeentelijk monument met een hoge cultuurhistorische waarde.

Militair erfgoed

- De groepsschuilplaatsen Langs de Zuidendijk zijn gemeentelijk monument met een hoge cultuurhistorische waarde.

Beschrijving verkavelingspatroon Alloisepolder

Delen van de verkavelingsstructuur zijn redelijk gaaf gebleven. In het oostelijke deel van de Alloisepolder is het verkavelingspatroon echter sterk aangetast door het verdwijnen van sloten en schaalvergroting.

- De verkaveling van de Alloisepolder is cultuurhistorisch redelijk waardevol.

Beschrijving Zeedijk en Wantijdijk

De langgerekte Zeedijk, aangelegd bij de bedijking van de Alloisepolder in 1652, heeft door landaanwinning gedeeltelijk haar primair waterkerende functie als zeedijk verloren. Hierdoor heeft het dijklichaam haar 17de -eeuwse profiel voor een deel kunnen behouden. Het zuidelijke deel van het dijklint heeft in samenhang met historische bebouwing, groen en artefacten haar karakter behouden. Met name rond de Alloijsehoeve (geen onderdeel van BI-gebied) is de samenhang tussen de kronkelende dijk met wielen en historische erfbeplanting en groenaanleg bepalend voor de ruimtelijke kwaliteit. De afwisseling van beslotenheid naar weidse uitzichten van west naar oost door de hoog opgaande smalle groene tunnel van geboomte naar de Kop van 't Land dragen bij aan de beleving en besef van veranderingen in het gebied. Naar de kop toe verandert maat, schaal en sfeer. De relatie met en zicht op de rivier wordt bepalender. Het knooppunt dorp en de veerdienst markeert de kop en geeft oriëntatie en karakter aan het weidse landschap (geen onderdeel van BI-gebied). Tussen de Kop van 't Land en de Wantijdijk is de dijk verbreed. Ook de verkavelingsstructuur van de Alloisepolder is in de kop aangetast. Dicht tegen de woongebieden van de Stadspolders en de Zuidpolder aan bepalen hier de vergezichten over de NoordBovenpolder en het Wantij de landschappelijk kwaliteit. De Zeedijk heeft een hoge cultuurhistorische waarde.

*Cultuurhistorische objecten langs de Zeedijk**Waterbeheer*

- Pompegebouw van voormalig waterbedrijf Dubbeldam uit 1916 is een gemeentelijk monument met een hoge cultuur historische waarde.
- Aardhaalzone, zone waar klei mocht worden gewonnen tbv reparaties en ophogingen van de dijk ontstaan met de dijk-doorbraken van 1682, 1715 en 1717 met een hoge cultuur-historische waarde.

Agrarisch erfgoed

- Woonhuis aan de Zeedijk 5 is een gemeentelijk monument met een hoge cultuurhistorische waarde.
- Kapiteinswoning aan de Zeedijk 32 is een gemeentelijk monument met een hoge cultuurhistorische waarde Groen en 'levend' erfgoed.
- Knotwilgenrij langs de Zeedijk is beeldbepalend, van ecologisch belang en cultuurhistorisch waardevol. De beplantings-structuur staat tevens aangemerkt op de landelijke Kaart van groen erfgoed (RCE) en kan daarmee als erfgoed van hoge waarde worden aangemerkt.
- Wielen zijn diepe waterplassen die zijn ontstaan bij een dijkdoorbraak. De dijk wordt hersteld en om het wiel heen

weer opgebouwd waardoor het wiel binnen of buitendijks komt te liggen. Er bevinden zich in het BI-gebied langs de dijk 3 wielen. De 3 wielen zijn cultuurhistorisch waardevol Militair erfgoed.

- De Zeedijk is deel van de verdedigingslinie van de Vesting Holland en er bevinden zich WO2 groepsschuilplaatsen langs de dijk. De groepsschuilplaatsen zijn gemeentelijk monument met een hoge cultuurhistorische waarde.

Beschrijving Noord-Bovenpolder

De NoordBovenpolder, ontgonnen in 1780, is het verkavelingspatroon weinig aangetast. Het gebied is onbebouwd. Op de dijk langs het Wantij bevinden zich twee in- en uitwateringssluisjes en een gemaal. Het gebied heeft een hoge belevingswaarde en mate van gaafheid.

- Het verkavelingspatroon heeft een hoge cultuurhistorische waarde.
- Er bevindt zich een in- en uitwateringssluisje van redelijk hoge waarde en een gemetselde sluis van hoge waarde .

4.4. Weging aanwijzingscriteria

Bij toetsing aan de criteria van de gemeentelijke erfgoedverordening voor monumentaanwijzing komen we tot de volgende conclusie.

Criterium Archeologische / Aardkundige waarde: Hoog

- De Cultuurhistorische kaart van de provincie Zuid-Holland kent het onderzoeksgebied een hoge archeologische waarde toe vanwege de aanwezigheid van de oude stroomgordels en geulafzettingen .
- De terp bij het Laantje van Middenhoeve heeft als aanbeveling een zeer hoge cultuurhistorische waarde.

Criterium Cultuurhistorische waarde: Hoog

- Gebied vertelt het verhaal van de totstandkoming en waterstaat en waterbeheer van het gebied van de cyclus van aanwassen, inpolderingen, dijkdoorbraken.
- Het Zuidfront met groepsschuilplaatsen vertelt het verhaal van Vesting Holland en WO2.
- Het gebied vertelt met de nederzettingen van boerderijen, dijk-lintbebouwing en het verhaal van het gebied maar belangrijke identiteitsdragers ontbreken in het BI-gebied.
- De bijzondere stapeling van cultuurhistorische 'verhaallijnen'
- Beleefbaarheid van lange historische lijnen in het landschap op de dijklinten.

Criterium Unieke Waarde: Redelijk hoog

- Het landschap is niet uniek maar lokaal wel karakteristiek
- Laatste restant onbebouwd gebied vroeg 17de eeuwse Polder Oud-Dubbeldam

Criterium Situering: Redelijk hoog

- Grote mate van samenhang en tussen dijklichamen, verkaveling en historische objecten, elementen en structuren wordt echter ondermijnt door keuze van het BI-gebied.
- Ondersteunende waarde ligging als buffer tussen stedelijk gebied en kroonjuweel Polder De Biesbosch.

Criterium Gaafheid: Redelijk hoog

- Het gebied is herkenbaar en beleefbaar als polder maar kent verstoringen in het historische verkavelingspatroon.
- Het gebied is aan de randen verstoord door stedelijke ontwikkelingen.
- Het LB-gebied wordt verstoord door ontwikkelingen van recreatielandschap.
- Geen bijzondere samenhang tussen a-biotische en biotische aspecten
- Geen grote mate van historisch authentiek materiaal aanwezig in BI-gebied.

Criterium Architectonische Waarde: Redelijk hoog

- Het LB-gebied heeft een hoge esthetische kwaliteit, maar juist bijzondere ensembles met zeer hoge esthetische waarde zoals het ensemble van en rondom de Alloisehoeve maakt geen onderdeel uit van het B-gebied.

Landschappelijke kwaliteiten volgens de provinciale kwaliteitskaarten en het gebiedsprofiel: hoge kwaliteit.

- Aanwezigheid en samenhang van structuur- en identiteitsdragers van het Zuid-Hollandse landschap.
- Grote mate van bufferwerking of luwte nabij stedelijk gebied
- Grote mate van beleving van contrast tussen stad en land / groen en rood.
- Grote mate van beleving dieptewerking landschap door vergezichten vanaf de dijken.
- Grote mate van openheid strak verkaveld landschap.
- Beleving van reliëf door dijken en aardkundige en archeologische structuren.
- Spaarzame bebouwing.

4.5. Conclusies monumentwaarde

BI-gebied geen hoge monumentwaarde

Het LB-gebied kent door de stapeling van landschappelijke kwaliteiten en kenmerken en cultuurhistorische waarden die op nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau zijn toegekend als samenhangend gebied een redelijk hoge tot hoge cultuurhistorische waarde. Echter het BI-gebied ondermijnt de landschappelijke samenhang en structuur en de stapeling van cultuurhistorische waarden. Juist bij landschappen gaat het om de samenhang van (polder-)complexen en de lange historische lijnen. De voorgestelde begrenzing, waaruit happen zijn genomen, gaat voorbij aan de samenhang van het landschap. Cultuurhistorisch waardevolle

structuur- en identiteitsdragers en ensembles als de dijklinten, het knooppunt dorp Kop van t Land met veerdienst, het gebied rondom Boerderijplaats Alloisehoeve en Laantje van Middenhoeve zijn deels of in zijn geheel weggeknipt. Daarnaast kent het BI-gebied en LB-gebied, naast de reeds beschermde monumenten, geen bijzondere samenhang tussen biotische en a-biotische aspecten en/of *authentiek historisch (groen) materiaal* die bescherming als groen monument of bescherming via Wet Natuurbehoud zou rechtvaardigen.

Structuur en samenhang LB-gebied waardevol

Het LB-gebied in zijn geheel kent echter wel degelijk zodanig hoge cultuurhistorische waarde en landschappelijke kwaliteiten die een vorm van bescherming rechtvaardigen. De landschappelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarde wordt vooral bepaald door de structuren en samenhang van het LB-gebied die de betekenis, beeld en beleving van het gebied bepalen en ondersteunen. Ook hier geldt dat in mindere mate voor wat betreft de *authentieke historisch materiele aspecten* en samenhang tussen de biotische (flora en fauna) en a-biotische (water, bodem). De boomstructuren zijn uiteraard van groot belang voor de beleving en het beeld, echter de instandhouding van het beeld is hierin belangrijker dan het historische materiaal of de specifieke soorten zelf. Zo kan bijvoorbeeld bij schade door klimaatverandering en boomziekten ander, robuuster, passend plantmateriaal bijdragen aan instandhouding van het beeld en de beleving van het landschap.

Als tevens de landschappelijke kwaliteiten, die nationaal en provinciaal niveau aan het gebied worden toegekend, worden meegewogen heeft het gebied ook hoge landschappelijke waarde als buffer en uitloper tussen het stedelijke gebied en het kroonjuweel Polder De Biesbosch en natuurkern Nationaal Park De Biesbosch.

Op basis hiervan adviseren wij het LB-gebied tenminste bescherming te bieden doormiddel van de dubbelbestemming Waarde-Cultuurhistorie of door aanwijzing van het LB-gebied als beschermd landschapsgezicht. Wel adviseren wij de reactie op en uitwerking van het signalenrapport Zorg voor Landschap (PBL, 2019) en de daarin voorgestelde schillen van waardevol cultuurlandschap op nationaal niveau af te wachten.

De algemene conclusies en aanbevelingen zijn te vinden in het hoofdstuk 1. Samenvatting & conclusies aan het begin van dit rapport.

5. Geraadpleegde bronnen

- Zorg voor landschap (Planbureau voor de Leefomgeving, 2019)
- Kaart van Groen Erfgoed (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, online geraadpleegd op www.landschappeninnederland, november 2019)
- Verkenning stedelijke landschap en groenblauwe structuur Zuid-Holland (PARK, 2017)
- Advies Landschapspark Zuidvleugel: Stedelijke landschap en groenblauwe structuur Zuid-Holland (PARK, 2018)
- Handreiking Landschapsbiografie en Omgevingsvisie (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, 2019)

- Handboek Cultuurhistorisch beheer (Landschapsbeheer Nederland,
- Provinciale Omgevingsvisie (Provincie Zuid-Holland, online geraadpleegd in november 2019)
- Provinciale Visie Ruimte en Mobiliteit (Provincie Zuid-Holland, online geraadpleegd in november 2019)
- Gebiedsprofielen Provincie Zuid-Holland (Provincie Zuid-Holland, online geraadpleegd in november 2019)
- Kwaliteitskaarten Provincie Zuid-Holland (Provincie Zuid-Holland, online geraadpleegd in november 2019)
- Cultuurhistorische Hoofdstructuur (Provincie Zuid-Holland, online geraadpleegd in november 2019)
- www.monumentenzorgdordrecht.nl (Gemeente Dordrecht, online geraadpleegd in november 2019)
- Monumentenkaart Dordrecht (Gemeente Dordrecht, online geraadpleegd in november 2019)
- De Ergoedverordening Dordrecht (Gemeente Dordrecht, 2016)
- Welstandsnota Dordrecht (Gemeente Dordrecht, 2016)
- Beleidsregel inzake de selectiecriteria voor de aanwijzing van gemeentelijke monumenten (Gemeente Dordrecht, 2010)
- Dordrecht Ondergronds: Van archeologische verwachting naar archeologisch beleid (Gemeente Dordrecht, 2012)
- Cultuurhistorische objecten IJsselmonde en Dordrecht (Landschapsbeheer Zuid-Holland, 2011)
- Kaart Cultuurhistorische objecten Dordrecht (Landschapsbeheer Zuid-Holland, 2011)

Cases

Groene en landschapsmonumenten Gemeente Sittard-Geleen Born

Nota Ruimtelijke kwaliteit (Gemeente Sittard-Geleen Born, 2015)

Erfgoedverordening Sittard-Geleen (Gemeente Sittard-Geleen, 2012)

Aanwijzing landschapsmonument Biltse Duinen Gemeente De Bilt

www.ruimtelijkekwaliteit.nl (online geraadpleegd november 2019)

Link: <https://www.ruimtelijkekwaliteit.nl/informatief/jurisprudentie/item?id=9> (9-1-2013)

Aanwijzing Landschapsgezicht Oude en Nieuwe Bildtdijken Sint

Annaparochie

www.erfgoedstem.nl (online geraadpleegd november 2019)

link: <https://erfgoedstem.nl/landschappen-als-beschermde-dorpsgezicht/>

Gemeentelijk dorpsgezicht Dorp Sloten Gemeente Amsterdam

www.amsterdam.nl (online geraadpleegd november 2019)

link: <https://www.amsterdam.nl/kunst-cultuur/monumenten/wet-regelgeving/beschermde-stads/#hf4f845d6-a283-42ed-bd78-9580a69b78ca>

